

KALA- JA RIISTARAPORTTEJA nro 169

Maija Länsman

**Lohen etu ja oikeus -Tenojoen
lohenkalastajat ja kalastuksen järjestäminen
Suomessa vuonna 1998**

Utsjoki 1999

RIISTAN- JA KALANTUTKIMUS

Julkaisija

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Tekijä(t)

Maija Länsman

Julkaisun nimi

Lohen etu ja oikeus – Tenojoen lohenkalastajat ja kalastuksen järjestäminen Suomessa vuonna 1998

Julkaisun laji

Tutkimusraportti

Toimeksiantaja

Saamelaisalueen koulutuskeskus

Toimeksiantopäivämäärä

1.10.1998

Projektin nimi ja numero

Tenojokilaakson kulttuurin ja elinkeinojen kehittäminen, Deatnu / Saamelaisalueen koulutuskeskus

Tiivistelmä

Suomen puolella rajajokea lohta kalastavat saamelaiset, suomalaiset sekä harvat ulkomaalaiset. Vuonna 1998 kalastajat ryhmittivät paikkakuntalaisuuden ja/tai maanomistuksen myötä. Paikkakuntalaisia, jotka maanomistuksen myötä olivat oikeutettuja kalastamaan mm. lohiverkkopyydyksillä oli 621 henkilöä. Paikkakuntalaisia, joilla oli oikeus kalastaa vain vavalla ja vieheellä oli 151 henkilöä. Ulkopaikkakuntalaisia, perinnöksi perinteisen lohenkalastustavan saaneita oli 21 henkilöä ja kalastusmatkailijoita oli 5 700 henkilöä, joista ulkomaalaisia oli n. 150 henkilöä. Vuonna 1998 Utsjoen kunnan alueella oli ulkopaikkakuntalaisten yksityisten (740) ja yritysten tai yhtiöiden (95) omistamaa määrääalaa, joista osalle (470) oli rakennettu loma-asunto. Loma-asunnon rakentamisen syynä on usein ollut lohenkalastusmahdollisuus.

Tenojokilaakson matkailu keskittyy miltei yksinomaan lohenkalastukseen. Kausiluonteiset yritykset tarjoavat lähinnä mökkimajoitusta (35 majoittajaa), venevuokrausta (30 vuokraajaa) ja soutupalveluja. Kalastuslupia myy 15 yrittäjää.

Vastuu lohikannasta on Suomen ja Norjan valtioiden välinen. Lohikantaa seurataan tutkimuksellisin keinoin ja valvonnasta vastaa viranomainen. Käytännössä lohenkalastuksen järjestämisen vastuu jää edelleen avoimeksi. Jokivarren kalastuskunnissa valvotaan paikkakuntalaisten perinteisten kalastustapojen harjoittajien etuja. Vapa- ja viehekalastusoikeudellisilla paikkakuntalaisilla ei ole omaa etujärjestöä. Kalastusmatkailuyrittäjät saavat näkyvyyttä Tenonlaakson yrittäjäyhdistyksen kautta. Kalastusmatkailijoiden myötä Tenojoen lohenkalastusta seuraavat myös vapaa-ajankalastajien järjestöt.

Tutkimus on osa Saamelaisalueen koulutuskeskuksen EU-Interreg-rahoitteista Deatnu-projektia. Toimenpide-ehdotuksista ja suosituksista vastaa kirjoittaja.

Asiasanat

Tenojoki, lohi, kalastajaryhmät, matkailuyrittäjät, loma-asukkaat, lohenkalastuksen säätely ja järjestäminen Suomen puolella

Sarjan nimi ja numero

Kala- ja riistaraportteja 169

ISBN

951-776-245-3

ISSN

1238-3325

Sivumäärä

22 s.

Kieli

Suomi

Hinta

Luottamuksellisuus

Julkinen

Jakelu

Maija Länsman
RKTL / Tenojoen kalantutkimusasema
99980 Utsjoki
Puh. 0205 751 761 Fax 0205 751 769

Kustantaja

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Pukinmäenaukio 4, PL 6
00721 Helsinki
Puh. 0205 7511 Fax 0205 751 201

Sisällys

1. TAUSTAA	1
2. MENETELMÄT	2
3. VIRANOMAISET JA ASIANOSAISET	3
3.1. Tenojoen ja lohenkalastuksen valtiolliset seurantatahot	3
3.2. Tenojokilaakson paikalliset kalastusorganisaatiot	4
3.3. Kalastajat	5
3.3.1. Paikkakuntalaiset kalastajat	6
3.3.2. Ulkopaikkakuntalaiset perintöoikeudella kalastavat kalastajat	7
3.3.3. Ulkopaikkakuntalaiset ja ulkomaalaiset kalastusmatkailijat	7
3.4. Yrittäjät	8
3.4.1. Kalastusmatkailuyrittäjät	9
3.4.2. Muut yrittäjät ja jalostajat	10
3.5. Loma-asukkaat	10
4. KALASTUKSEN SÄÄTELY JA LOHEN HYÖDYNTÄMINEN	12
4.1. Lohikantojen suojelu	12
4.2. Lohikantojen hyödyntäminen	13
4.3. Vastuunjako	13
5. KÄYTÄNNÖN TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA KALASTUKSEN JÄRJESTÄMISEKSI	14
5.1. Kuka on paikkakuntalainen Tenojokivarressa?	14
5.2. Onko kalastusoikeus kiinteiden verkkopyydysten käyttöä?	15
5.3. Vuokraveneillä lohensoutuun	15
5.3.1. Vuokrauksen viralliset määräykset	15
5.3.2. Lohensoutu ja herrasmiestavat	17
5.4. Tenojoen kalastusmatkailun yleinen kehittäminen	18
5.5. Kenen vastuulla kalastussäännön tiedotus ja Tenon valvonta?	19
6. YHTEENVETO	20
KIITOKSET	21
KIRJALLISUUS	22

1. Taustaa

Tenojoen lohi on perinteisesti totuttu jakamaan vuonokalastajien ja paikallisen väestön kesken. Lohi laiduntaa edelleen vapaasti, käyttää mahdollisuuttaan vaihtaa valtakuntaa ja kasvuympäristöä. Tenojoen lohi on ollut pyyntikohteena Pohjois-Norjan vuonoissa ja Tenojoen vesistöalueella ja sitä ovat kalastaneet pääasiassa paikallisväestöön kuuluneet saamelaiset, suomalaiset ja norjalaiset. Avomeren syönnösalueella Pohjois-Atlantilla lohien pyynti on ollut kielletty vuodesta 1984 lähtien lukuun ottamatta Färsaarten vuosittaista kiintiöityä ajosiimapyyntiä. Koko Norjan rannikolla ajoverkon käyttö kiellettiin vuodesta 1989 lähtien ja sitä ennen (vuonna 1979) se oli kielletty Pohjois-Norjassa, Nordkappista itään.

Tenojoen vesistöalueen merkitys lohienkalastusalueena on suoraan riippuvainen luonnonvaraisten lohikantojen tilasta, resurssista, joka vaihtelee vuosittain. Kaikista lisääntyneistä meri-, vuono- ja jokikalastuksen säätelytoimista huolimatta lohisaaliit tai lohienpoikastiheydet eivät ole viimeisten vuosien kuluessa odotusten mukaisesti suurentuneet (Länsman & Niemelä 1997, Niemelä ym. 1999). Tenon lohien uhkaksi on mainittu vuonoilla yleistynyt verkkoallaskasvatus, koska karkulaislohet tuovat tullessaan geneettisiä muutoksia ja uhkan uusista kalasairauksista. Lisäksi kalastajien mielestä luonnolliset saalistajat, kuten lohien poikasia syövät koskelot ja hylkeet, jotka verottavat merivaelluksen aikana lohivarvia vievät lohituotannosta suuren osan.

Paikallisesti Tenojoen luonnonvaraa hyödynnettäessä lohien ja lohienkalastuksen uhkaksi koetaan kalastusmatkailu. Lohien kilohinnan ollessa korkea vielä 1980-luvun puolivälissä korostui ammattimaisen kalastuksen merkitys. Verkkoallaskasvatuksen lisääntyessä Tenon luonnonvaraisen, villin lohien markkinahinta on laskenut. Tällä hetkellä Tenojoen vesistöalueella myydään vähäisessä määrin lohta jalostamattomana tuorekalana lähinnä kalastusmatkailijoille. Jos kalastuksen merkittävyys määritellään elinkeinotutkimuksessa käytetyin kriteerein, ammattimaista kalastusta Tenojokivarressa ei enää ole, mutta kotitarvekalastus on merkittävää.

Tenojoen alueelle tulevien kalastusmatkailijoiden määrä oli suurimmillaan vuonna 1993, jolloin Suomen puolella kävi yli 10 000 ulkopaikkakuntalaista kalastajaa lohestamassa. Viime vuosina kalastusmatkailijoita on ollut noin 6 000 ja kalastajamäärän vähenemisen syiksi on arvioitu mm. Tenojoen huonoja lohivuotia ja kalastuksellisia rajoituksia, Tornionjoen lohimatkailun luomaa uutta kilpailutilannetta sekä Lapin matkailun yleistä taantumista. On kuitenkin huomattava, että 1980-luvun alussa kalastusmatkailijoiden määrä oli sama kuin nykyisin ja tuolloin valittiin kalastuksen ruuhkautumisesta. Matkailupalvelutasoa kohentamalla tai luontomatkailuun liittyviä elämys tuotteita ideoimalla ja monipuolistamalla Tenojokilaakson tulevaisuus on kuitenkin valoisa.

Tenojoen intressiryhmien selvitystyö on osa Suomen ja Norjan välistä EU-Interreg "Deatnu" -projektia (= Tenojokilaakson kulttuurin ja elinkeinon kehittäminen), josta vastaa Saamelaisalueen koulutuskeskus. Deatnu-projektissa toteutettavien tutkimusten (asennetutkimus, lohienkalastuksen kulttuuritutkimus ja lohien taloustutkimus) pohjaksi kartoitettiin Tenojoen lohienkalastukseen liittyviä vaikuttajia ja asianosaisia. Tutkimustiedon avulla projektissa kehitetään Tenojokilaakson raja-alueyhteistyötä ja yrityselämää. Peruselementtinä on perinteisten saamelaisten kulttuuriarvojen säilyttäminen ja alueen matkailullisen potentiaalın identifioiminen ja hyödyntäminen luonnonvarojen kestäväen käytön periaatteella.

2. Menetelmät

Tenojoen lohenkalastukseen liittyvien intressiryhmien kartoituksessa on käytetty mahdollisimman monipuolisesti hyväksi eri viranomaisten pitämiä rekistereitä ja tilastoja.

Kalastajat on identifioitu Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen, Tenojoen kalantutkimusaseman ylläpitämistä kalastustilastoista, jotka perustuvat mm. vuosittain ostettuihin erilaisiin kalastuslupiin.

Paikkakuntalaisten kalastajien demografiset tiedot on kerätty kalastusluvista vuodelta 1998. Kalastuksen nykyistä luonnetta ja tulevaisuudenkuvaa hahmotettaessa on selvitetty kesän 1998 perinteisten lohipyödysten käyttäjät.

Osa matkailuyrittäjistä on tavoitettu Utsjoen Yrittäjäyhdistyksen kautta. Yrittäjien hahmottamisessa on ollut hankaluuksia, koska kalastusmatkailun puolella yrittäjät toimivat aktiivisesti vain kesäkaudella ja yrittäjäyys on harvoin henkilön päätoimeksi selkiytynyt. Perustieto matkailuyrityksistä on saatu Utsjoen kunnan / Tenonlaakson yrittäjät ry:n Eu-rahoitteisesta projektista "Utsjoen matkailupalveluiden tuotteistaminen ja kehittäminen 8.5.1996-28.2.1997". Tässä kartoituksessa matkatoimistoille tuotettua tietopakettia (Tenojokilaakson eräloomat, Utsjoki 1997) on tarkistettu ja saatettu ajan tasalle. Uudempia perustietoja on saatu Utsjoen kunnassa järjestetyistä yrittäjällöistä ja "Sabmi Partner"- yritystapaamisesta Pohjoiskalotilla, Karasjoella (17.-18.11.1998). Utsjoen kylätaajamassa toimiva kyläyhdistys sekä kunnassa ylläpidetty yritysluettelo on antanut kartoitustyöhön lisätietoa.

Kalastusmatkailupalveluja mm. venevuokrauksen osalta on tarkistettu Inarin nimismiehen pitämästä Tenojoen venerekisteristä. Lisäksi perehdyttiin yleisiin vuokraveneiden turvallisuuteen liittyviin asetuksiin ja ohjeisiin sekä rikoslakiin ja Tenojoen kalastusvalvonnan valvontaraportteihin.

Kittilän henkikirjoittajan ylläpitämästä kiinteistörekisteristä on selvitetty ulkopaikkakuntalaisten maanomistukseen liittyvää ostettujen tai perinnöksi saatujen kalastusoikeuksien (kalastajien) määrää sekä loma-asukkaiden määrää.

Lapin maanmittaustoimistosta on saatu rajajokialueen yksityisten ja valtion ranta-alueiden omistukseen liittyviä mittaustietoja sekä lohkokuntien osakkuusluvut.

3. Viranomaiset ja asianosaiset

3.1. Tenojoen ja lohenkalastuksen valtiolliset seurantatahot

Ulkoministeriö

Suomen ja Norjan välinen Tenojoen kalastussääntö ja siitä tehty sopimus on tarvittaessa määrävuosittain uudistettava valtioiden välisillä neuvotteluilla. Viimeisin laki ja asetus on vuodelta 1989.

Maa- ja metsätalousministeriö

Vuonna 1984 Suomen liittyminen Pohjois-Atlantin Lohen Suojelujärjestöön (NASCO) velvoittaa vuosittaiseen tiedon keräämiseen Tenojoen lohikannoista ja kalastuksesta.

Maa- ja metsätalousministeriön vuosittain Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle osoittamalla määrärahalla seurataan Tenojoen luonnonvaraista lohikantaa mm. poikastiheystutkimuksilla, saalis- ja kalastustilastoilla sekä kalakantanäytteillä. Maa- ja metsätalousministeriö vastaa myös Tenojoen sivuvesistöjen kalastussääntöjen voimaansaattamisesta, valtion tulo- ja menoarviossa Tenojoen valvonnan ja tutkimuksen määrärahavaruudesta sekä kalastuslupatulojen jakamisesta kalastuskunnille.

Valtion omistuksessa on keskimäärin 33% rantaviivasta Teno-Inarin-Skietshamjokien raja-alueella. Valtion omistusosuus lisääntyy jokilatvoilla siten, että mm. Inarinjoessa valtio omistaa 55% rantaviivasta (Kanerva, suull. tieto).

Sisäasiainministeriö

Lapin lääninhallituksella ja vastaavalla viranomaisella Norjassa (ympäristöministeriö /Finnmarkin fylkesmann) on Tenojoen kalastussopimuksen mukaan mahdollisuus päättää kalastusmatkailun osalta mm. vuorokausikohtaisten kalastuslupien määrästä, kalastuksessa käytettävien veneiden lukumäärästä ja kalastuslupien hinnoista. Ko. tahot vastaavat myös kalastuksen valvonnasta. Pääosa Lapin lääninhallitukselle kuuluneista tehtävistä tulee siirtymään Lapin työvoima- ja elinkeinokeskuksen kalatalousyksikölle.

Ympäristöministeriö

Lapin ympäristökeskus vastaa Tenojoen vesistöalueella veden laadullisesta seurannasta (mm. vesistöjen happamoituminen) ja muista joen luonnonolosuhteiden seurannoista (mm. rantojen eroosio) ja niihin liittyvistä toimenpiteistä.

3.2. Tenojokilaakson paikalliset kalastusorganisaatiot

Kalastuskunnat

Kalatalouden keskusliiton jäsenenä Tenojokivarren kalastuskunnat ovat toimineet vuodesta 1978 lähtien vesipiirirajankäyntitoimituksen jälkeen. Korkeimman oikeuden päätöksellä lohkokuntien rajat on vahvistettu vuonna 1984. Kalastusoikeudellisten tilojen omistajat ovat osakkaina Tenojoen vesistöalueen kalastuskunnissa. Lohen verkko- ja patokalastusoikeus on siirtynyt maanomistuksen myötä ostamalla, perittyinä tai lahjaksi saatuna. Kalastuskuntien osakkaat harjoittavat pääasiassa oman ruokakunnan tarpeisiin perinteistä lohen pato- ja verkkokalastusta tai vapakalastusta, mutta osakkaina on myös useita henkilöitä, jotka ovat myös kalastusmatkailuyrittäjiä.

Utsjoen kunnassa on neljä rekisteröityä kalastuskuntaa: Nuorgamin (187 osakasta), Vetsikon (81 osakasta), Utsjoen kirkonkylän (459 osakasta) ja Outakosken kalastuskunnat (617 osakasta). Inarin kunnan puolella, Inarinjokivarressa toimii lisäksi Alatalon, Pikkujärven ja Iivanan lohkokunnat, joiden osakasmäärät ovat huomattavasti pienemmät (suull. tieto / Kanerva). Lohkokuntiin kuulumattomia yksittäisiä tiloja Teno-Inarinjokivarressa on noin 20 ja tilojen yhteisvesialueita n. 10.

Kalastuskunnan osakas on yksittäinen tila. Yksittäisellä tilalla voi olla useita omistajia (perikunnat, osakeyhtiöt, yhtymät, seurakunnat, muu yhteisomistus) ja toisaalta yksi henkilö voi omistaa useita eri määräaloja. Yleisemmin tiloille on kirjattu omia vesialueita ja /tai osuus yhteisiin vesialueisiin. Utsjoen kunnassa on myös tiloja, joihin ei liity vesialueosuuksia. Vesialueeseen liittyvä kalastusoikeus määräytyy tilan osakkuusluvun mukaisesti ja osakkuusluku kertoo määrälän koosta ja laadusta.

Kalastuskuntiin kuulumattomia ovat porotilalain ja luontaiselinkeinolain nojalla perustetut tilat, joilla on ko. lakien mukaan oikeus lunastaa vesialue valtion vesistä. Useimmilla em. tiloilla on kalastusoikeus, jonka laatua ja laajuutta ei ole määritelty. Erityisperusteisiin kalastusoikeuksiin liittyviä oikeustapauksia on vielä vireillä eri oikeusasteissa odottamassa päätöstä.

Utsjoen ammattikalastajat ja -metsästäjät ry

Yhdistys on perustettu vuonna 1961 ja sen toiminnan tavoitteena on *"valvoa perinteisten kalastus- ja metsästysoikeuksien säilyttämistä sekä edistää kalan- ja riistanhoitoa Tenojoen ja Utsjoen kunnan vesistöissä ja riistamailla"*. Jäsenistön määrästä ei annettu tarkkaa tietoa.

Utsjoen kotitarve- ja vapaa-ajankalastajat ry

Yhdistys perustettiin hoitamaan niiden paikkakuntalaisten kalastajien etuja, jotka eivät olleet kalastuskuntien jäseniä. Yhdistys toimi 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa. Vapakalastukseen oikeutetuilla paikkakuntalaisilla ei ole enää omaa etujärjestöä.

Tenon Villilohen Pyytäjät ry

Yhdistys on Kalamiesten keskusliiton / Lapin kalamiespiirin paikallinen alajärjestö ja se on perustettu vuonna 1994. Nykyinen jäsenmäärä on noin 30 henkilöä, joista osa on ulkopaikkakuntalaisia kannattajajäseniä. Yhdistyksen tavoitteena on *"edistää alueellaan vapaa-ajankalastusta sen kaikissa eri muodoissa sekä vaalia taitoa valmistaa kalastusvälineitä ja vieheitä itse"*. Yhdistys kohdentaa aktivointitoimintansa nuorisoon ja harrastuksenomaiseen lohenkalastukseen.

3.3. Kalastajat

Suomen puolella Tenojoen kalastajat luokitellaan neljään eri ryhmään, joissa kalastusoikeuden laajuus määräytyy paikkakuntalaisuuden ja maanomistuksen mukaisesti.

1. Paikkakuntalaiset henkilöt Tenojokilaaksoissa saavat kalastaa 30 markan hintaisella kalastusluvalla Teno-, Inarin- ja Skietshamjoessa koko lohenkalastuskauden.

A) Kalastusoikeudelliset paikkakuntalaiset voivat kalastaa vavalla ja vieheellä veneestä ja rannalta, lohipadolla ja erilaisilla lohiverkkopyydyksillä.

B) Muut paikkakuntalaiset voivat kalastaa vain vavalla ja vieheellä veneestä ja rannalta.

2. Ulkopaikkakuntalaiset, jotka ovat saaneet perinnöksi kalastusoikeuden (lohen pato- ja verkkokalastukseen) saavat niinkään kalastaa edullisella kausiluvalla rajajokialueella. Kalastaessaan vavalla ja vieheellä heidän pitää lunastaa vuorokausikohtainen kalastuslupa (180 mk tai 60/90 mk) ja heitä koskevat kalastusmatkailijoille säädetyt erillismääräykset.

3. Ulkopaikkakuntalaiset (ja ulkomaalaiset) kalastusmatkailijat voivat kalastaa lohta vavalla ja vieheellä veneestä (180 mk/ vrk) ja rannalta (60 tai 90 mk/ vrk) sekä (20 mk/vrk) perheenjäsenenä edellä mainituilla tavoilla.

Ulkopaikkakuntalaiset ja ulkomaalaiset, jotka ovat ostaneet Tenojokilaaksoista tai tunturialueelta maa-alueen, johon liittyy kalastusoikeus, tulkitaan tavallisiksi kalastusmatkailijoiksi, joiden pitää Teno-, Inarin- ja Skietshamjoessa vavalla ja vieheellä kalastaessaan ostaa vuorokausikohtainen kalastuslupa.

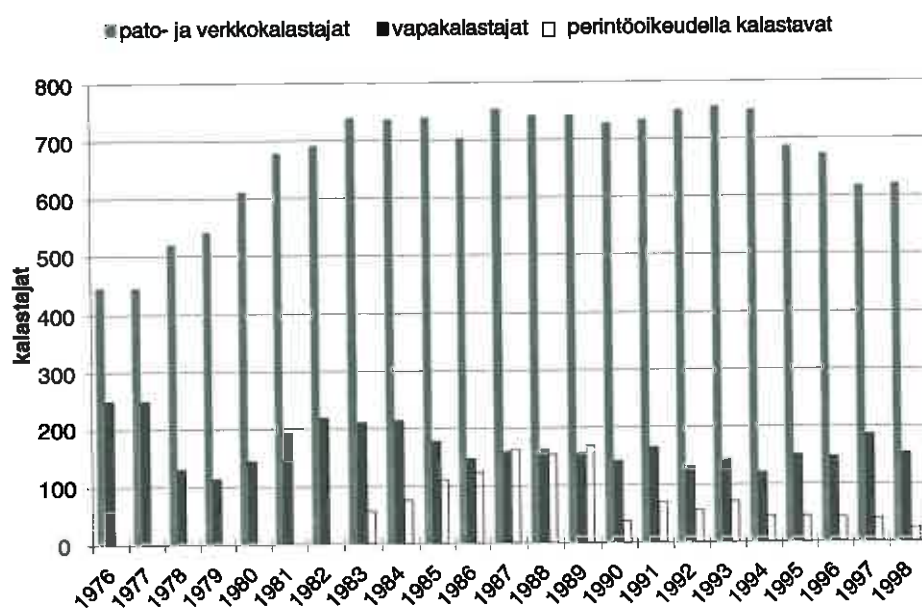
Teno-Inarinjoen-Skietshamjoen rajajokialueelle lunastettu kalastuslupa ei oikeuta kalastamaan sivujoissa. Sivuvesistöalueella (Pulmankijärvi, Vetsijoki, Utsjoki) kalastuslupakäytäntö on Tenojoen pääuomasta poikkeava. Kalastuskunnat ovat myyneet halvempia kausilupia niille ulkopaikkakuntalaisille maanomistajille, joille määräalan myötä on myyty osuus kantatilan kalastusoikeuksiin tai yhteisiin kalavesiin. Kalastuslupia on myönnetty viehekalastukseen ja luvat ovat omistettuun määräalaan suhteutettuja. Tilakohtaisina kalastuslupaa on voinut kierrättää usealle osakkaalle mm. niissä tapauksissa, että omistajina on ollut osakeyhtiöitä tai "kimppakämppejä".

3.3.1. Paikkakuntalaiset kalastajat

Tenojoen kalastusoikeus tulkitaan henkilökohtaiseksi oikeudeksi siten, että kullakin perheenjäsenellä on kalastusoikeus yhtä laajana kuin henkilöllä, jonka hallussa tila on. Kalastusoikeus on myös omistetusta määräalan suuruudesta (ts. kantatilan koosta tai siitä pilkotuista jako-osuuksista) riippumattoman. Kalastusoikeus voitaisiin muotoilla myös ”Tenojokilaakson vakituksille asukkaille myönnettyksi perinteisten pyyntitapojen käyttöoikeudeksi”.

Vuonna 1998 lunastettujen kalastuslupien mukaan paikkakuntalaisia pato- ja verkkokalastukseen oikeutettuja kalastajia oli 621 henkilöä (kuva 1). Vuosina 1983-1994 em. kalastajien määrä on ollut noin 700 henkilöä (Niemelä ym. 1996). Vaikka ko. kalastajien kalastusoikeus liittyy kiinteiden lohipyödysten (lohipadon ja lohiverkkojen) käyttöön, suurin osa heistä kalastaa lohta perinteisesti soutamalla tai rannalta vavalla ja vieheellä. Kesällä 1998 lohipatoja, seisovia lohiverkkoja tai ajoverkkoja käytettiin noin 140 ruokakunnassa (RKTL julkaisematon).

Vuonna 1998 Tenojokilaaksoissa vakituksella asuvia, vapa- ja viehekalastukseen luvan lunastaneita kalastajia oli 151 henkilöä (kuva 1). Ko. kalastajien määrä on pysynyt viime vuosina melko vakiona.

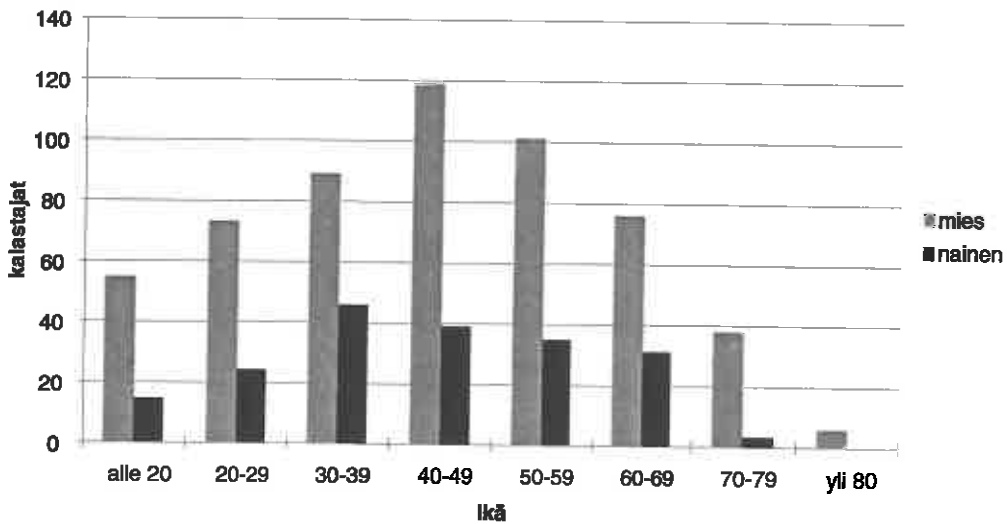
Kuva 1. Tenojokilaakson paikkakuntalaiset ja perintöoikeudella kalastavat vuosina 1976-1998.

Kalastajien ikä oli 10-80 vuotta. Paikkakuntalaisten lohenkalastajien enemmistö oli 40-49 -vuotiaita (21%) ja 50-59 -vuotiaita (18%) (kuva 2).

Kolmasosa kalastajista (kalastusluvan lunastaneista) oli naisia. Naiset kalastavat enimmäkseen lohta soutamalla ja rannalta kalastamalla.

Osa aktiivisista pato- ja verkkokalastajista on jo melko iäkkäitä henkilöitä. Nuoremman patokalastajan mukaan ”vanhan isännän veneily lohipadolle” on enemmänkin ajanvietettä kuin aktiivista pyyntiä. Padonrakennustaidon jatkuvuuden

perusedellytyksenä on perinteen käytännön työtapojen ja tiedon siirto isiltä pojille. Tulevaisuuden näkökulmasta voi olla tilanne, että seuraavalle sukupolvelle periytyy vain lohipadon käyttöoikeus, muttei taitoa sen rakentamiseen, ylläpitoon ja padolla pyytämiseen. Nuorimmat lohipadolla kalastavat olivat yli 40-vuotiaita.

Kuva 2. Paikkakuntalaisten kalastajien ikä- ja sukupuolirakenne vuonna 1998.

3.3.2. Ulkopaikkakuntalaiset perintöoikeudella kalastavat kalastajat

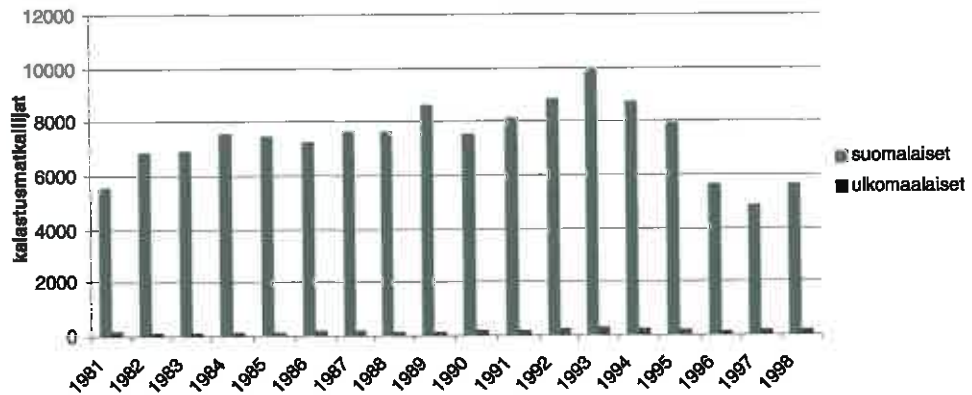
Vuonna 1983 Tenojoen kalastussopimukseen /-sääntöön tuli muutos, jonka mukaisesti ulkopaikkakuntalaiset, Tenojoen kalastusoikeuden maa-alan mukana perinnöksi saaneet saivat oikeuden lohenkalastukseen lohipadolla ja -verkoilla. Perinnöksi saatu kalastusoikeus ei oikeuta lohen vapa- ja viehe -kalastukseen rajajokialueella, mihin ko. kalastajan täytyy lunastaa vuorokausikohtainen kalastuslupa (vrt. kalastusmatkailija).

Ko. kalastusoikeuden saa henkilö, joka on rintaperillinen. Viime vuosina on luvanmyyntikäytäntöä tarkennettu siten, että ns. ”elävää perintöä”, ennakkoperintöä ei jaeta, vaan henkilön oikeus koskee kantatilan oikeuksia vasta silloin, kun jompi kumpi hänen vanhemmistaan on kuollut (suull. tieto / Ollila).

Perinnöksi kalastusoikeuden saaneita kalastuslupan lunastaneita on 1990-luvulla ollut noin 50 henkilöä, vuonna 1998 heitä oli 21 henkilöä (kuva 1), joista viidennes oli naisia (Niemelä ym. 1996, Länsman ym. 1998).

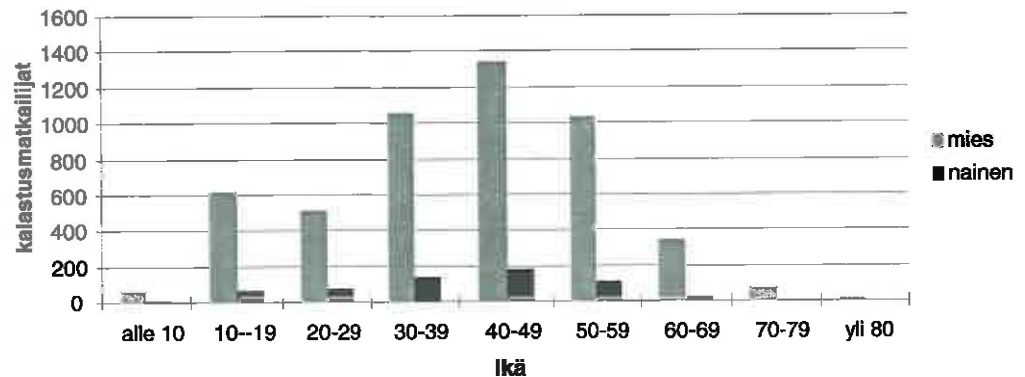
3.3.3. Ulkopaikkakuntalaiset ja ulkomaalaiset kalastusmatkailijat

Tenojoen lohenkalastusalueelle tulevat kalastusmatkailijat ovat olleet suurimmaksi osaksi suomalaisia, ulkomaalaisten osuus on viime vuosina ollut 2-3% (noin 150 kalastajaa) (kuva 3). Ulkomaalaisista eniten on ollut ruotsalaisia (n. 50 kalastajaa), joista yli puolet on Suomesta sinne muuttaneita. Tenojoen suomalaisista kalastusmatkailijoista noin 20% tulee Oulun läänistä. Eteläsuomalaisia (Uusimaa ja Häme) kalastajia on 10-15%, samoin kuin lappilaisia (Länsman ym. 1998).

Kuva 3. Tenojoen kalastusmatkailijat vuosina 1981-1998.

Kalastusmatkailijat ovat pääasiassa olleet keski-ikäisiä, 40-50-vuotiaita miehiä (kuva 4). Noin joka neljäs kalastusmatkailija on tullut Tenojoelle perheineen, mutta useimmiten tutut kalakaverit muodostavat ydinjoukon. Kalastajien perheenjäsenten mukaantulo lisääntyi 1990-luvun alussa, jolloin myytiin tuli edullinen perheenjäsenlupa. Naisten osuus viime vuosina on ollut noin 10%. Kalastusmatkailijoista nuorin on ollut 5-vuotias ja vanhin 87-vuotias. Kalastusmatkailijoiden ikärakenteen perusteella tenonkävijöitä riittää tulevaisuudessa (Länsman 1997, Länsman ym. 1998).

Kuva 4. Tenojoen kalastusmatkailijoiden ikä- ja sukupuolirakenne vuonna 1998.

3.4. Yrittäjät

Osa Teno-Inarinjokivarren yrittäjistä toimii ”Tenonlaakson yrittäjät -yhdistyksessä”. Yhdistyksen toiminnan tavoitteellisuudessa ja aktiviteetissa on ollut monta hakuvuotta. Yksi ongelmallisimpia asioita on järjestäytyneen yhteistyön puute ja yleisesti kalastusmatkailun tunnustaminen tulonlähteeksi. Luontaiselinkeinoihin ja alkutuotantoon perustuvasta totutusta ajattelutavasta on vasta viime vuosina suuntauduttu palveluelinkeinojen kehittämiseen. Luontaiselinkeinojen harjoittajat ovat nyt arvioimassa tulevaisuuttaan ja mahdollisuuksiaan uusissa kilpailutilanteissa, mihin vaikuttavat mm. Tornionjoen kalastusmatkailu, Tenon lohien markkinahinnan romahdus, poron lihatuoton ylläpito ja jalostusasteen nostaminen .

3.4.1. Kalastusmatkailuyrittäjät

Useimmat Tenojokivarren kalastusmatkailuyrittäjät omaavat lohien verkko- tai patokalastusoikeuden, mutta ovat vähentäneet omaa perinteistä lohienkalastustaan ja siirtyneet lohienmyynnistä lohienkalastuksen myyntiin. Myös paikallisissa vapa- ja viehe -kalastajissa on muutamia nuoria, hyvin aktiivisia lohienpyytäjiä, joilla kesäaikainen toimeentulo on suoraan lohensoutuun ja kalastusmatkailupalveluun kytkeytynyt.

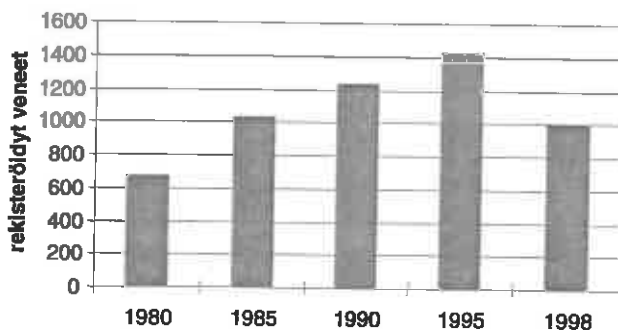
Osa aktiivisimmista kalastusmatkailuyrittäjistä on jo ikääntyneitä (25% yli 60-vuotiaita), joilla omassa yrityksessä sukupolven vaihdos tai täydellinen luopuminen matkailuyrittäjyydestä on pian ajankohtaista. Tenojoen kalastusmatkailuun liittyvän yrityksen myyminen ulkopaikkakuntalaiselle on mahdotonta, koska vuokramökit ovat usein välittömästi omassa pihapiirissä ja vuokrattavien veneiden rekisteröimisoikeus liittyy paikkakuntalaisuuden lisäksi yrittäjän henkilökohtaiseen kalastusoikeuteen. Noin 55% kalastusmatkailuyrittäjistä on alle 50-vuotiaita.

Majoitus

Utsjoen kunnan alueella on kalastusmatkailuyrittäjyyttä noin 50 taloudessa. Teno-Inarinjokivarren noin 35 matkailuyrityksessä tarjotaan lähinnä mökkimajoitusta. Majoitusten taso on kirjava. Valtakunnallisen laatuluokituksen mukaan yksikään Tenojokivarren mökkimajoittaja ei ole ”viiden tähden” -tasoinen, mikä edellyttää mm. aamupalaa, ohjelmapalveluja, laadukkaita ympärivuotiseen käyttöön sopivia lomamökkejä vesihuoltoineen ja omine saunoineen.

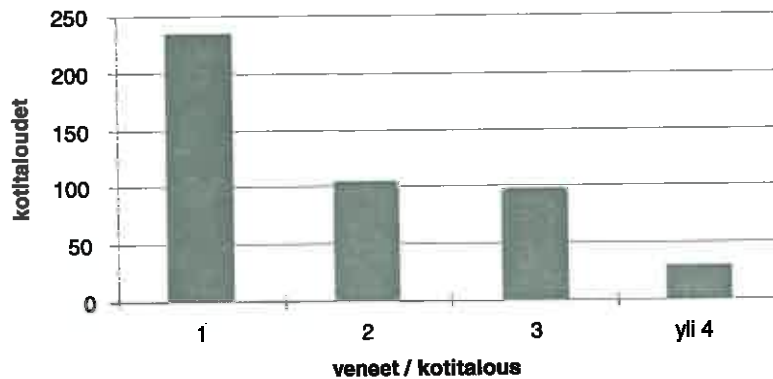
Venevuokraus

Vuodesta 1979 lähtien Tenojoen kalastuksessa käytettävät veneet on täytynyt olla paikkakunnalla vakituisesti asuvalle henkilölle rekisteröityjä. Vuonna 1996 venerekisteröintiä tarkistettiin määräämällä ruokakuntakohtaiset enimmäismäärät veneille. Paikallisen ruokakunnan omaan kalastuskäyttöön voi rekisteröidä 1-3 venettä. Ulkopaikkakuntalainen on voinut rekisteröidä nimiinsä veneen vain, jos henkilö on saanut perinnöksi kalastusoikeuden. Kalastusmatkailuyrittäjä saa rekisteröidä enintään 15 venettä / ruokakunta. Muutoksen jälkeen rekisteröityjen veneiden lukumäärä on vähentynyt noin 30 % (Anon. 1995) (kuva 5).

Kuva 5. Tenojoen lohienkalastukseen rekisteröidyt veneet vuosina 1980, 1985, 1990, 1995 ja 1998.

Useimmissa majoituskohteissa tarjotaan veneitä vuokrattavaksi lohensoutajille. Venerekisterin mukaan (päivitetty joulukuussa 1998) Utsjoen kunnassa oli 30 kotitaloutta, joiden venelukumäärä osoitti venevuokrausyritystä (kuva 6). Näiden kotitalouksien osuus kaikista veneistä rekisteröineistä talouksista oli 6%. Satunnaista venevuokrausta harjoitetaan kuitenkin myös niissä talouksissa, joissa veneluku on vähemmän kuin kolme. Pelkästään venevuokraajina ja soutupalvelujen tarjoajina oli arviolta 10 ruokakuntaa.

Kuva 6 : Tenojoen kalastusveneet kotitalouksittain vuonna 1998.

Soutupalveluja tarjotaan usein mökkimajoituskohteissa, joissa soutupalveluja antaa lähinnä yritysten isännät. Soutupalveluja ilmoittavat julkisesti vain muutamat yrittäjät, joiden asiakkaina on mahdollisesti enemmän yritysvieraita kuin ensikertalaisia, jotka haluavat oppia perustavia taitoja lohensoudusta.

Kalastuslupamyynnistä on vastuussa tällä hetkellä Lapin lääninhallituksen poliisiosasto. Kalastuslupia ovat myyneet Utsjoen poliisiasema (paikkakuntalaisten luvat) ja yksityiset yrittäjät (kalastusmatkailijoiden luvat), joilla on 15 myyntipistettä kattaen hyvin 200 kilometrin mittaisen Teno- Inarinjokivarren Angelista Nuorgamiin. Kalastuslupia myyvät henkilöt tarjoavat lähes poikkeuksetta myös majoitusta ja venevuokrausta.

3.4.2. Muut yrittäjät ja jalostajat

Kalastusmatkailuun välittömästi liittyvä muu yrittäjäyys Utsjoen kunnassa on pienimuotoista. Kalastusvälineitä myydään kunnan päivittäistavarakaupoissa ja erikoisliikkeessä. Yksityiset perhonsitojat ja vaapuntekijät myyvät tuotteensa suoraan asiakkaille. Veneenrakentajia tai puukonvalmistajia on muutamia, samoin kuin lohija porotuotteiden jalostajia. Pakastuspalveluja tai jääkellarisäilytystä kalastusmatkailijat saavat lähes kaikista majoituskohteista.

3.5. Loma-asukkaat

Vuonna 1998 yksityisten ulkopaikkakuntalaisten maanomistajien omistuksessa oli 739 määräalaa Utsjoen kunnassa (kuva 7). Huomattava osa määräaloista sijaitsee Tenojokivarressa. Inarinjokivarressa, Inarin kunnan alueella, on myös ulkopaikkakuntalaisten omistuksessa olevia maa-alueita ja loma-asuntoja (vuonna 1993 n. 50 määräalaa). Kaikkia määräaloja ei ole rakennettu. Utsjoen kunnan kiinteistö- ja rakennusrekisterin mukaan (tarkistettu keväällä 1999) kunnassa on 467 jätehuollon piirissä olevaa loma-asuntoa.

Ostettu maa-ala ja sille rakennettu kiinteistö on tarkoitettu ensisijaisesti loma-asunnoksi, jonka käyttö on aktiivisinta kesäkautena. Monille kesäasukkaille lohenkalastusmahdollisuus on ollut syynä loma-asunnon rakentamiseen jokilaaksoon, erityisesti Tenojoen keski- ja alajuoksulle, missä ovat perinteisesti parhaat lohenkalastuspaikat (Keto 1998). Useimmista maakaupparjoista löytyy maininta ”oikeus yhteisiin vesialueisiin” ja monille tiloille annettu nimi viittaa mahdollisesti

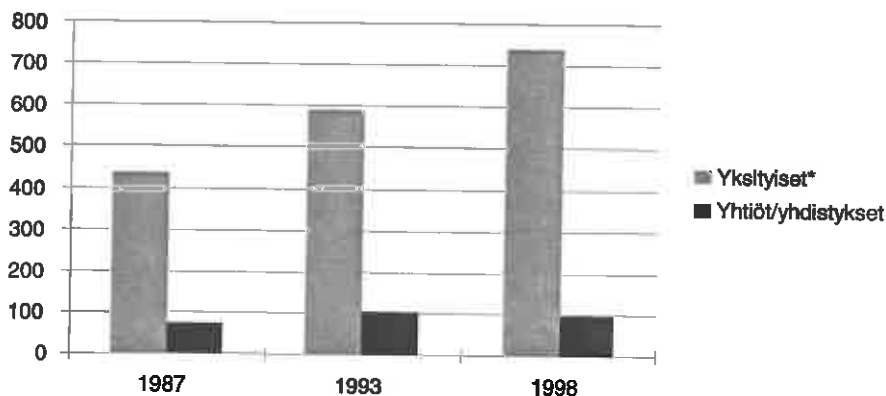
loma-asunnon kalastukselliseen käyttöön (Luossa-stohpu, Kalaonni, Ottipaikka, Lohipirtti, Lohikumpu, Tinttilä, Kojamo, Koukkuleuka, Lohenirvistys).

Kiinteistörekisterissä ovat mukana myös ne syntyperältään utsjokiset henkilöt, jotka ovat saaneet maata perinnöksi ja mahdollisesti rakentaneet määräalalle loma-asunnon. Tämän henkilöryhmän motiivit loma-asunnon rakentamiseen jokivarteen ovat moninaisemmat kuin puhtaasti kauppakirjalla ostaneiden henkilöiden. Arviolta 190 Utsjoen kunnassa olevaan, ulkopaikkakuntalaisen omistamaan määräalaaan liittyy perinnönjako ja sen myötä saatu kalastusoikeus.

Maa-alan tai loma-asunnon omistajia on lukumäärältään paljon enemmän kuin loma-asuntoja tai määräaloja, koska samalla kiinteistöllä on osakkaina useita yksityisiä henkilöitä. Toisaalta myös yksittäinen henkilö saattaa omistaa useita erillisiä määräaloja. Vuonna 1993 noin 900 ulkopaikkakuntalaisella ruokakunnalla (1 050 henkilöllä) oli omistuksessaan kiinteistöjä tai määräaloja Utsjoen kunnassa (Anon. 1993).

Vuoden 1998 lopussa yksityisten maanomistajien lisäksi noin 95 yrityksellä, osakeyhtiöllä tai yhteisöllä oli hallussaan kiinteistöjä ja /tai määräaloja (kuva 7). Yhteisöjen kiinnostus Tenojokivarren lomarakentamiseen on liittynyt omien osakkaiden lomailuun tai mahdollisesti hyvien asiakassuhteiden varmistamiseen. Näitäkin loma-asuntoja käytetään enimmäkseen lohenkalastusaikana.

Virallisen kaupanvahvistajan mukaan (Lauerma /suull. tiedonanto) ulkopaikkakuntalaiset maanostajat Utsjoella ovat aiemmin olleet loma-asunnon rakentamisaikeissa. Esimerkkitapaus on kuitenkin uudesta "maakeinottelusta", missä rakennuskelvotonta ja tuottamatonta jänkämaata tai rakennuskiellossa olevaa maata on ostettu edulliseen hintaan, jolloin ostohalun voidaan arvella kohdistuvan johonkin muuhun kaupan yhteydessä saatuun etuuteen kuin maahan. Ko. maakauppakirjoista löytyy maininta ostetusta oikeudesta vesialueisiin. Kaupanvahvistajan mukaan "jänkäalueen kimpptonttien myynti voi yleistyessään aiheuttaa räjähtävät joutomaamarkkinat", kun ostomotiivi kohdentuu suoraan kalastuksellisiin oikeuksiin.

Kuva 7. Ulkopaikkakuntalaisten omistuksessa olevien kiinteistöjen / määräalojen omistus Utsjoella vuosina 1987, 1993 ja 1998. Määräalat sijaitsevat rajajokialueen lisäksi tunturiylängöllä tai sivujokialueilla mm. Pulmankijärvellä, Vetsijokivarressa ja Utsjokivarressa.

Loma-asukkailla on huomattava merkitys Utsjoen kunnan elinkeinoelämälle, kun kesäinen ostovoima ja palvelujen käyttö lisääntyy. Loma-asukkaiden kokonaismäärä voi kesällä ylittää Utsjoen kunnassa vakituisesti asuvien määrän.

4. Kalastuksen säätely ja lohen hyödyntäminen

Tenojoen loheen liittyvien oikeus- ja nautintakäsitteiden selvittäminen ei kuulunut tähän selvitystyöhön, mutta Tenojoen luonnonvaraisen lohen olemassaolon oikeusturvaan liittyvien eri tahojen vaikuttavuutta voidaan arvioida. Yleisten ajatustapojen, asenteiden sekä lohenkalastusilmapiirin parantaminen on luonnonlohen säilyttämisen jälkeen hyvin oleellista. Tenojoen kalastussopimus ja siitä tehty sääntö lähtee siitä oletuksesta, että vesistöalueella on lohta, jota suojellaan ja hyödynnetään hallitusti. Loheen, sen kalastajiin ja valtiolliseen sääntöseurantaan liittyvä riimitys voisi olla uudistettuna seuraava:

”Lohella on etuoikeus olemassaoloon. Kalastajilla on velvollisuus huolehtia luonnonvaraisesta lohesta niin, että lohenkalastuksen eri muodoista ja lohenlihasta on mahdollista nauttia vielä tulevaisuudessa.”

4.1. Lohikantojen suojelu

Erilaiset kansainväliset ja kansalliset sopimukset ja lait tähtäävät Tenojoen luonnonvaraisesti lisääntyvän lohen elinolojen turvaamiseen ja lohikantojen säilymiseen siten, että luonnon monimuotoisuus ja tuotanto säilytetään. Jos lohen olemassaololle ilmaantuu uhkatekijöitä, niiden vaikutukset arvioidaan ja uhkat pyritään minimoimaan.

Lakeihin, jotka voidaan mieltää esim. vakuutuksiksi liittyy suuri varauksellisuus. Normaalin tavan mukaan vakuutuksien toimivuus ja vakuutusehdot pitää määrävuosittain tarkistaa, jotta uusien tilanteiden myötä tulleet muutokset eivät aiheuta korvaamattomia vahinkoja. Tenojoen lohen omavastuu kohdistuu luonnonolojen muutoksiin tai luontaisiin saalistajiin, joihin sillä on varsin moninainen puskurikyky.

Suomi ja Norja ovat jäseniä Pohjois-Atlantin Lohen Suojelujärjestössä (NASCO), jossa annetaan periaatteellisia suosituksia lohikantojen suojelemiseksi, joita jäsenmaat pyrkivät noudattamaan myös omilla vesialueillaan. Kansainvälisillä vesillä NASCO kiintöi vain Grönlannin ja Färsearten lohenkalastusta. NASCON sopimusta voidaan luonnehtia ”**kaikenvaravakuutukseksi**”.

Tenojoen lakisääteinen, kansainvälinen kalastussääntö ja siitä tehty sopimus on lohen akuutimpi ja paikallisempi ”**henkivakuutus**”. Sopimuksella sitoudutaan vähintään säilyttämään Tenojoen vesistön lohikantoja.

Tenojoen lohen lakisääteisenä ”**kotivakuutuksena**” toimii vesistöalueen vesivoimarakentamisen kieltö, joka koskee Norjassa koko vesialuetta ja Suomessa sivujokia.

Tenojoen lohen ”**vapaaehtoinen eläkevakuutus / tapaturmavakuutus**” on ”**pankkivakuutus**”, jossa säilytetään geneettistä om(in)aisuutta pakastemaitina tai elävänä emokalastona. Pankkiin talletettua kalastoa ei käytetä luonnontuotannon tilapäisesti alentuessa korvaaviin istutuksiin.

4.2. Lohikantojen hyödyntäminen

Lohen hyödyntämisen tulee tapahtua luonnonvaran kestävästä käytöstä periaatteella. Koska Tenojoki on Suomen ja Norjan yhteinen rajajoki lohikantojen ylläpito on valtiollinen velvollisuus. Lohikannasta saatava hyöty tulisi jakautua Suomen ja Norjan kesken samassa suhteessa kuin lohta tuotetaan. Tenojokivarressa, Suomen puolella lohien hyödyntämisestä ovat kiinnostuneita useammat erilliset intressiryhmät ja tahot kuin Norjassa. Toisaalta myös Tenovuonossa ja yleensä Norjan rannikkoalueella kalastetaan syönnösvaelluksella olevaa Tenon lohta.

Lohikantojen ylläpito varmistetaan vain kalastuksen säätelytoimenpiteillä. Kalastussäännöt mielletään usein paikkakuntalaisten kalastajien henkilökohtaisten oikeuksien kaventamiseksi tai kalastusmatkailijoiden kohtuullisen harrastusmahdollisuuden vähentämiseksi eikä lohien suojeluun tähtääviksi toimenpiteiksi, mistä syystä kalastussääntöjen uudistaminen ja neuvotteluvaihe on mutkikasta.

Kalastuksen säätely Suomen puolella on monitasoista, koska siihen liittyy sekä yksityistä vesialueen omistusta että perustuslaillisia kysymyksiä. Suomessa lohien kalastusoikeus ymmärretään usein yksityiseksi etuoikeudeksi hyödyntää lohi. Norjassa Tenojokeen ei liity yksityistä omistusoikeutta, mutta lohien kalastukseen liittyy perinteisen lohienpyynnin harjoittamisen etuoikeus.

4.3. Vastuunjako

Kun kalastusta säädellään valtioiden välisellä sopimuksella, vastuunjaon kysymykset kalastusta järjestettäessä ovat hyvin oleellisia. Koska Tenojoen kalastukseen ovat välittömimmin sidoksissa jokivarren yrittäjät, paikalliset kalastajat sekä kalastusmatkailijat ja toisaalta kalastuksen hallinnolliset asiat kuuluvat viranomaistaholle, olisi syytä tarkentaa eri tahojen vastuut käytännön kalastuksen kitkattommaksi järjestämiseksi.

Paikallisten kalastajien tai jokivarren yrittäjien on ollut vaikeaa löytää rooliaan. Paikallisten kalastuskuntien vaikutusmahdollisuudet esim. kalastussäännösten laadinnassa ovat olemassa, mutta toistaiseksi jokivarren kalastuskunnista ei ole saatu yhtenäisiä, laajemman näkemyksen omaavia ehdotuksia kalastuksen järjestämisestä, lohikannan hoidosta tai säätelystä. Kalastuskuntien, välittöminä edunsaajina, on mahdotonta toteuttaa mm. kansainvälisiä velvoitteita lohien saalis- ja kalastustilastoinnista. Myös kalabiologiset seurannat (lohenpoikastutkimukset tai kalakantanäytteiden analysointi) vaativat tutkimusalan ammattilaisia.

Kalastuskunnissa valvotaan ensisijaisesti perinteisten lohien kalastajien etuja, vaikka osakkaina on nykyisin jo useita "toisinajattelevia", kalastusmatkailusta toimeentulonsa saavia henkilöitä. Tenonlaakson yrittäjäyhdistyksen kautta on kuitenkin kalastusmatkailuyrittäjien kuuluvuus ja vaikutusmahdollisuus lisääntynyt.

Kalastuskuntiin palautetaan vuosittain Tenojoen kalastuslupamaksuja, joilla on katettu normaaleja järjestötoiminnan kustannuksia sekä rahoitettu omille vesialueille (Tenojoen sivuvesiin) kalastuksen valvontaa. Kalastuskunnat palauttavat saamiaan Tenojoen lupatuloja myös suoraan kalastuskunnan osakkaille. Kalastuskunnat eivät, valvontaa lukuun ottamatta, tee omilla sivuvesialueillaan varsinaista lohien kalastuksen seurantaa (kalastus- tai saalistilastointia), vaikka muutamille vesialueille (Utsjoki ja Vetsijoki) myydään erillisiä viehekalastuslupia lohien kalastukseen.

5. Käytännön toimenpide-ehdotuksia kalastuksen järjestämiseksi

5.1. Kuka on paikkakuntalainen Tenojokivarressa?

Tenojokilaaksoissa vakituisesti asuviksi, ”kalastusoikeudellisiksi” henkilöiksi, oli vuonna 1998 itsensä luvanmyynnissä ilmoittanut n. 20 kalastajaa, jotka voimassaolevan väestörekisterin mukaan eivät olleet kunnassa henkikirjoilla. Todennäköisesti heistä useilla oli perintöön perustuva kalastusoikeus, koska ko. henkilöt olivat lähiosoitteekseen ilmoittaneet kunnassa olevan kotitilan tai kesäpaikan osoitteen.

Kesäaikana kotiseudullaan lomaa viettävillä, entisillä Utsjoen kuntalaisilla kalastushalu kohdistuu lohien vapakalastukseen, joka ei kuitenkaan siirry perintönä, vaan lohensoutuun tai kalastukseen rannalta täytyy ostaa kalliimpi vuorokausikohtainen lupa. Muutamat perinnöksi kalastusoikeuden saaneet ovat ostaneet ko. kausiluvan useille perheensä jäsenille, vaikka perintö siirtyy vain rintaperilliselle. Kesällä 1998 kalastuslupien myynnissä on yritetty tarkentaa ns. ”elävän perinnön ” jakoa.

Harvinaisia, mutta vuodesta toiseen toistuvia rajatapauksia ovat olleet esim. paikkakuntalaisten avopuolisot, jotka asuvat / ovat henkikirjoilla vakituisesti muulla kuin Utsjoella. Ko. henkilöt ovat ostaneet paikkakuntalaisten kausilupia (kalastusoikeudellisiakin), vaikka oikeus olisi vain ulkopaikkakuntalaisen vuorokausikohtaiseen viehekalastuslupaan.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussäännössä määritellään paikkakuntalaisuus seuraavasti ”*vakinaisesti Tenojoen jokilaaksoissa asuva*”, mikä tulkinallisuudellaan aiheuttaa epäselviä tilanteita kalastuslupien myynnissä. Kotipaikkaperiaatteesta on lehdissä kirjoitettu (mm. Jouni Kitti / Inarilainen), mutta ensisijaisesti esillä on ollut niiden loma-asukkaiden kalastusoikeuden määrittäminen, jotka ovat ostamansa määräalan myötä saaneet myös tilalleen kalastusoikeuden.

Kittilän maistraatista (henkikirjoittaja Torsti Patakankaan kirje 21.10.1998) pyydetyn, kotikuntalain 2§ perustuvan selvityksen mukaan ” *henkilön kotikunta on se kunta, jossa hän asuu. Jos henkilöllä on useampia asuntoja tai jos hänellä ei ole käytössään asuntoa lainkaan, on hänen kotikuntansa se kunta, jota hän perhesuhteidensa, toimeentulonsa tai muiden vastaavien seikkojen johdosta itse pitää kotikuntanaan ja johon hänellä on edellä mainittujen seikkojen perusteella kiinteä yhteys*”. Kotikuntalain mukainen kotikunta-määritelmä on hyvin subjektiivinen, henkilön itsensä mielleltävissä, mistä syystä Tenojokilaaksojen vakituista asumista olisi tarkennettava. Lisäksi henkilö voi muuttaa vapaasti : keväällä kesäasuntoon Utsjoen kuntaan ja syksyllä talviasuntoon eteläiseen Suomeen perhesuhteiden seurattessa mukana. Muutto voi olla vuodesta toiseen toistuvaa ilman omistusasuntoja tai kiinteistöjä, muuttaa saa miten usein haluaa ja kuntalaisuuden edut ovat heti muuttopäivästä lähtien käytettävissä.

Paikkakuntalaisuuden selventämiseksi ”vakinaisesti Tenojokilaaksoissa asuminen” tulisi osoittaa selkeästi esim. siten, että henkilö on vuoden ensimmäisenä päivänä kirjoilla Utsjoen kunnan väestörekisterissä (tai Inarin kunnan Paadarin kylässä). Jos muutto kalastusalueelle tapahtuu myöhemmin keväällä tai kesällä ja henkilö haluaa paikkakuntalaisuuteen perustuvan kausikalastusluvun, pysyvämpi paikkakuntalaisuus (esim. työpaikka) pitää osoittaa ja anoa erikseen nimismieheltä.

5.2. Onko kalastusoikeus kiinteiden verkkopyydysten käyttöä?

Vaikka kartoitustyössä vältettiin kalastusoikeudellisia kysymyksiä, niitä oli mahdotonta kokonaan sivuuttaa. Velvoitteellisessa kalastustilastojen tuottamisessa kohdataan vuodesta toiseen paikkakuntalaisten kalastajaryhmien/ kalastusoikeuksien välisiä epäselvyyksiä, jotka aiheuttavat hankaluuksia myös saalistilastoinnissa.

Paikkakuntalaisten saalistilastot perustuvat kalastuslupatietojen pohjalta kalastajille lähetettyihin saalistiedusteluihin, joiden vastausaktiiviteetti on n. 50-60%. Vastaamattomille ruokakunnille joudutaan arvioimaan saaliit, mikä edellyttää ruokakuntakohtaista tietoa käytetyistä pyyntimenetelmistä ja kalastusalueesta. Kalastusluvassa ilmoitettu (peritty/ ostettu tai lahjaksi saatu) kalastusoikeus ei kerro ruokakunnan lohenkalastuksen muodoista, koska kalastuslupaa ostettaessa paikallinen kalastaja ilmoittaa omistamansa kalastusoikeuden, muttei sitä, aikooko hän kalastuskauden aikana käyttää perinteisiä pyyntitapoja (pato ja /tai lohiverkkopyydykset).

Huomattavan parannuksen saalistilastointiin toisi (kalastusoikeuden juridisiin perusteisiin puuttumatta) vuosittain kalastuslupien myynnissä kalastajalle annetut maksuttomat pyydysmerkit lohiverkkoihin tai -patoihin, jos kalastaja ko. pyydyksiä aikoo käyttää.

5.3. Vuokraveneillä lohensoutuun

5.3.1. Vuokrauksen viralliset määräykset

Lääninhallituksen määräyksellä (20.5.1996) Tenojoen kalastuksessa käytettävien veneiden rekisteröintiä koskevat säännöt muuttuivat siten, että rekisteröityjen veneiden enimmäismäärä on 1-15 / ruokakunta, rekisteröivän henkilön kalastusoikeudesta ja /tai matkailuelinkeinon harjoittamisesta riippuen. Rekisteröintioikeus kytkeytyy edelleen Tenojoen vesistön jokilaaksoissa vakituisesti asumiseen.

Venerekisterit tarkastettiin ensimmäisen kerran uudistuksen jälkeen syksyllä 1998, jolloin muutamat epäselvyydet, jotka aiheutuivat ensisijaisesti henkilön vakituisen asumisen määrittämisestä yritettiin selvittää.

Jotta venerekisteröinti voidaan pitää määräysten mukaisena, on välttämätöntä määrittää yksiselitteisesti henkilön vakituinen asuminen Tenojokilaaksoissa.

Vuokraveneiden turvallisuudesta annettua asetusta (438 / 1983), jota on muutettu 15.7.1997 voimaan tulleella asetuksella (530 / 1997) sovelletaan Tenojoen lohenkalastukseen käytettävissä vuokraveneissä. Vuonna 1984 on merenkulkulaitos

päättänyt käsitellä Tenojoen perinteiset lohenkalastusveneet III luokan vuokraveneinä veneen pituudesta ja konetehosta riippumatta, vaikka asetusta ei muutoin sovelleta mm. soutuveneisiin.

Asetuksen mukaan **vuokranantajan on peruskatsastettava vuokravene** ennen sen käyttöönottoa, mistä merenkulkulaitos antaa katsastustodistuksen. Peruskatsastuksen jälkeen III luokan vuokraveneelle suoritetaan vain pistokoeluentoisia tarkastuksia.

Vuonna 1987 Oulun merenkulkupiiri on katsastanut 220 Tenojoella käytettävää III - luokan vuokraveneitä. Vuokravenueluetelo ei ole ajantasainen, mm. veneiden omistajat ovat vaihtuneet. Veneiden käyttöikä vaihtelee, mutta arviolta 5 vuoden välein tehty katsastus olisi riittävä Tenojoen kalastukseen käytettäville vuokraveneille.

Vuoden 1997 asetusmuutoksen ja venerekisterisäädöksen jälkeen olisi vuokranantajien toimesta veneet katsastettava, jotta veneilyturvallisuus ja vastuukysymykset olisivat yksiselitteiset.

Vuokraveneasetuksen 7§:ssä mainitaan mm. **hengenpelastusvarusteet**, joiden on täytettävä merenkulkuhallituksen vaatimukset. Tenon veneenvuokraajat tarjoavat kalastajille kelluntavarusteita ja vakituksimmilla lohensoutajilla on omat henkilökohtaiset varusteet mukanaan. Hengenpelastusvarusteiden käyttö on kalastajan omasta halusta kiinni. Ironista on, että lähes jokaisella eteläisen "aurinkomatkan" matkustajalla on vähintään matkavakuutus, joka kattaa matkalaukun katoamisen, mutta Tenojoen kalastusmatkailija ei välttämättä turvaa edes henkeään taitoa vaativassa jokikalastuksessa.

Kelluntavarusteet pakollisiksi lohen soutukalastajille.

Venevuokrausasetukseen vuokraveneiden turvallisuudesta liittyy myös **määräyksiä, jotka kohdistuvat vuokraveneen kuljettajaan** eli Tenon lohensoudussa soutajaan:

-vähintään 18 vuoden ikä

Lääninhallituksen määräyksessä, joka koskee kalastuspiirin jokilaaksojen ulkopuolella asuvia henkilöitä, on määrätty, että käytettäessä paikallista soutajaa vuokraveneen kuljettajana Boratbockan kalastusalueella, vähimmäisikä on 16 vuotta, mikä on ristiriidassa vuokraveneasetuksen kanssa.

Vuokraveneen kuljettajan, lohensoutajan vähimmäisikä 18 vuotta pitää olla yhtenevä koko kalastusalueella. Etenkin Boratbockan alueen lohensoutu vaatii iän tuomaa tottumusta ja vastuuta.

-merenkulkulaitoksen antama todistus vuokraveneiden kuljettamiseksi

Vuosina 1984-93 on 75 utsjokista henkilöä (joista nyt 13 on kuollut tai muuttanut muualle) saanut todistuksen vuokraveneen kuljettamiseksi. Tenojoella vuokraveneen kuljettajalta ei vaadita kaikkia asetuksen vaatimia navigointitietoja, jotka liittyvät oleellisesti merialueen veneliikenteeseen (merimerkit, merikartat, suuntiminen yms.).

Koska vuonna 1996 Tenojoen veneiden rekisteröintiä koskevat säännökset muuttuivat olisi veneen vuokraajien / kuljettajien / soutupalveluiden tarjoajien aiheellista virallistaa veneenkuljetustaidot.

Rikoslaki / vesiliikennejuopumus

Rikoslaisissa (23 luvun 6 §) mainitaan, että veneen (myös soutuvene, jossa voimanlähteenä käytetään moottoria) kuljettajan veren alkoholipitoisuus ei saa ylittää 1,0 promillea tai "kuljettajan kyky tehtävän vaatimaan suoritukseen ei saa olla huonontunut". Vesiliikennejuopumuksesta, jos teko vaarantaa toisten turvallisuutta, voidaan tuomita sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeuteen. Rikoslaisissa (23.

luku 7§) myös veneen luovuttaja (vuokraaja) syyllistyy rikokseen, jos luovuttaa veneen juopuneelle.

Tenojoen kalastusmatkailuun ja pohjoiseen lomailuun liittyy joskus myös alkoholipitoista seurustelua, jolloin lisääntyy sekä kalastajien näennäinen asiantuntevuus lohensoudussa että ja riskialttius tapaturmiin. Vaikka veneen vuokraajalla on mahdollisuus valvontaan vuokraushetkellä, jää kalastajien omalle vastuulle moraali itse veneilytilanteessa.

Veneen vuokraajan (vuokralle antaja) vastuut

"Luokkaan III kuuluvaa vuokravenettä, ei saa luovuttaa henkilölle, jolla ei ole sen käyttöön tarvittavaa kykyä ja taitoa, jos siitä on ilmeistä vaaraa hänelle itselleen tai toiselle henkilölle".

Kalastusmatkailuyrittäjien vastuulle on jäänyt Tenojoen lohensoudukseen, etenkin lohensoutuun liittyvien asioiden ohjaaminen ja neuvonta. Paikalliskalastajien ja kalastusmatkailijoiden konfliktien ja tapaturmien välttämiseksi yrittäjien on syytä hoitaa opastus huolella.

5.3.2. Lohensoutu ja herrasmiestavat

Veneliikennetavat ja ajoreitit

Tenojoen virtavedessä käytetään muusta Suomesta poikkeavia venetyyppejä ja myös ajotavat ovat hyvin toisenlaisia. Veden näkösyvyys saattaa humuspitoisiin vesiin tottuneelle kalastajalle olla suuri yllätys: pohja näkyy olevan hyvin lähellä, vaikka todellista syvyyttä on 2-3 metriä. Tenojoen osaavaan veneilyyn sisältyy vuosien myötä opittua tietoa vedenkorkeudesta, virtauksista, yksittäisistä kivistä ja laajoista soraikoista. Ajoreittien hyvään hallintaan vaaditaan myös vedenpinnan ja välittömän ranta-alueympäristön "lukutaitoa".

Perinteiset soutupaikat ja niiden "odotuspaikat" sekä kirjoittamattomat "herrasmiessäännöt"

"Lohensoutaminen" ei ole eteläsuomalaiselle tuttua soutelua vaan aktiivista kalastamista, jossa pitää tietää veneen käyttäytyminen suvannossa ja koskessa. Kalastusmatkailuyrittäjät ovat yleensä huolehtineet, että ensikertalaiset lohensoutajat opastetaan Tenojoella kulkuun, mutta joskus asiakkaat ovat väittäneet jo omaavansa veneilyn taidot ja onnettomuuksia on sattunut. Vaaratilanteet syntyvät äkkiarvaamatta, esim. kun lohi on kiinni ja kaikki huomio kiinnittyy saaliin saamiseen eikä veneen kulkuun, sen poikittaisuuteen koskikivikossa tai suhteessa kiinteisiin patopyydyksiin.

Herrasmiessäännöt, jotka liittyvät lohensoudun tapoihin (veneilyyn, soutuvuoron odotteluun, veneiden välimatkoihin, soutupaikkoihin) eikä varsinaisiin kalastussääntöihin olisi syytä kirjoittaa opaskirjaksi karttaliitteineen. Kalastusalan aikakauslehdissä ovat Tenojoen kalastusmatkailijat itse kertoneet kokemuksistaan ja soveltuvista soutukalastuspaikoista myös karttapiirroksin, mutta legendoista puuttuu paikkakuntalainen tieto-taito ja tuntemus itse jokielementtiin. Lohen soutukalastuskulttuuri on parhaimmillaan taidetta, joka soveltaa tietoa ja noudattaa säännönmukaisuuksia.

5.4. Tenojoen kalastusmatkailun yleinen kehittäminen

Kalastusmatkailun kehittymisen esteeksi on usein syytetty Tenojoen toistuvasti muuttuvia, kalastusmatkailuun kohdistuvia säännöksiä. Lääninhallintojen erillismääräykset seuraavalle kalastuskaudelle on informoitu yleisölle vasta seuraavan kalastuskauden alussa, mikä on haitannut kalastusmatkan järjestämistä. Erillismääräysten julkistaminen on viivästyntä, koska Tenojoen kalastuksen vuotuiset saalis- ja kalastustilastot valmistuvat vasta kevättalvella ja tuoreimmat tilastot on välttämätöntä tuottaa ennen uusien määräysten vahvistamista.

Kalastusmatkailun säädöksistä huolimatta yritystoimintaa voidaan kuitenkin kehittää omavaraisesti mm. palvelujen laatutasoa parantamalla ja osoittamalla Tenojoki ympäristöineen ainutlaatuiseksi ja erittäin kilpailukykyiseksi lohenkalastusalueeksi. Kalastusmatkailuyrittäjät ovat vasta vähitellen julkistaneet matkailupalvelujaan, mutta edelleen liiallisesti syytellen "force major"-tekijöitä kuten kalastussäädökset, huono lohivuosi tai Tornionjokeen verrattuna kaukaisempi sijainti, jos yrittämiseen satsattu panos ei ole heti tuottanut.

Tenojokilaakson kalastusmatkailu on ollut useiden vuosien ajan pääosin hahmottomatonta yrittäjyyttä. Useat nykyiset kalastusmatkailuyrittäjät ovat päätoimeltaan muun ammatin harjoittajia, koska Tenojoen kalastus työllistää ja tuottaa vain muutaman kuukauden vuodesta. Kausimatkailuyrittäjien voimavarat eivät ole riittäneet oman yrityksen kehittämiseen. Yritykset toimivat yksin ja omien perheenjäsenten avulla, vähällä markkinoinnilla ja näkyvyydellä. Toisaalta asiakkaat, suomalaiset kalastusmatkailijat ovat tyytyneet vaatimattomiin tee-se-itse kalastusmatkoihin ja samaansa saaliiseen.

Norjan puolella Finnmarkissa on kiteytetty yrityksen kannattavuuslaskelmat, tulevaisuuden mahdollisuudet ja nykyhetken vaateet yhteen taustatekijään: "Jos yrittäjällä on takana topakka emäntä, niin se on starttirahan arvoinen". Matkailuyrittäjyyden jatkuvuuden ja tuottavuuden perustoja on useita, joista matkailualan ammattilaiset jakavat tietoa ja Tenojokivarren aktiivisimmat yrittäjät ottavat oppia. Tenojoen kalastusmatkailu vetää aina, kun lohta on joessa. Lohettomampina vuosina yrittäjät, jotka huolehtivat asiakkaistaan myös muilla jokilaaksoon soveltuvalla erä-luonto-elämyspalveluilla eivät ole niin alttiita lohen kannanvaihtelun aiheuttamalle matkailijakadolle.

Matkailussa puhutaan kovien ja pehmeiden tekijöiden symbioosista. Tenojokilaaksoon sopii kehitettäväksi ainakin seuraavien viiden osa-alueen tuomat laatu- ja palvelutekijät:

Yritysyhteistyö (markkinointi, tuotteistaminen ja yhteiset asiakasryhmät) muiden alueella toimivien yrittäjien kesken. Suomi-Norja rajanyli-yhteistyö voi Tenojoen lohenkalastuksen ohien tuoda asiakkaita, jotka ovat kiinnostuneita muusta luonto-, elämys- tai teemalomailusta.

Myydyn palvelutuotteen "kovat arvot" eli laatu- ja hintasuhde tulee olla kohdallaan. Palveluiden tasoon tulisi kiinnittää huomiota (majoituskohteiden siisteys ja kunnossapito, puhtaanapalvelut ja ruokailumahdollisuudet). Tenojokilaakson pienyrittäjyyttä ei tule kapasiteetiltaan suurentaa, koska pienuudessa ja monimuotoisuudessa on jokilaakson vetovoima. "Kovaan asiakaspalveluun" kuuluu erilaisten tuotteiden (venevuokraus, soutupalvelut, mökkimajoitus) julkinen hinnoittelu.

Palvelun "pehmeät arvot" eli yksilöllinen, aktiivinen asiakaspalvelu kaikkine muotoineen tuo tullessaan jatkuvuutta. Kehittämisen arvoisia asioita ovat pienimuotoiset asiakasillat, lähistön opastetut luontoretkeilyt ja yleisinformaatio. Maksukykyisimmät asiakkaat lienevät ulkomaalaisia, jolloin kielitaito on välttämätön.

Mainonnassa on huomattava, että myyjän ja ostajan mielikuvat tuotteesta vastaavat toisiaan. Esim. kalastusmatkailijalle Tenojoki on markkinoitava ensisijaisesti lohen kalastusmahdollisuutena, koska saaliin saaminen ei ole varma. Lohenkalastuksen lisukkeena voidaan myydä kaikkia elämyksellisiä arvoja, jolloin tarjottu myyntituote voi sisältää myös ”puhdasta ilmaa ja vettä”.

Turvallisuus ja luotettavuus. Kalastusmatkan pitävä ennakkovaraus ja peruspaketointi on tarpeellinen lisä asiakaspalveluun. Monet kalastajat suunnittelevat kalastusmatkansa jo varhain keväällä, joten matkailuyritysten kohdennettu markkinointi ja kysyntä kohtaavat toisensa. Kalastuspakettiin ei toistaiseksi voida sitoa matkaa kalastusalueelle eikä kalastajan henkilökohtaisesti lunastettavia kalastuslupia, mutta majoitus ja mahdolliset veneiden vuokraukset sekä muut ohjelmapalvelut voi hinnoitella, varata ja sopia etukäteen.

5.5. Kenen vastuulla kalastussäännön tiedotus ja Tenon valvonta?

Lääninhallitus on vastannut kalastuslupamyynnistä ja kalastusmatkailijoiden kalastussäädösten tiedottamisesta lähinnä luvanmyyntipisteissä annetuilla kirjallisilla kalastussäännöillä. Vuonna 1996 tiedotusta ajanmukaistettiin ja julkaistiin Teno-infolehtinen, jonka vastaanotto lohenkalastuksen harrastajien ja kalastusmatkailuyrittäjien keskuudessa oli myönteinen.

Utsjoen kuntaan, Tenojoen kalantutkimusasemalle ja matkailuyrittäjille tulee Tenojoen kalastusmatkailijoilta jatkuvasti tiedusteluja, jotka koskevat mm. voimassaolevia säännöstöjä ja kalastusmahdollisuuksia, joten tiedotus on joka kevät uudelleen ajankohtainen.

Etenkin kalastuslupien myynnissä tulee olla tieto myyntituotteesta eli myyjillä tulee olla ajantasainen tieto vähintään kalastussäännöistä, kalastusalueista ja -rajoituksista.

Tenojoen valvonnasta ovat tällä hetkellä vastuussa Lapin ja Finnmarkin lääninhallinnot. Suomen puolella rajajokialueella on toiminut neljä valvojaa, joiden työtehtäviin kuuluu varsinaisen valvonnan lisäksi muutakin virka-aputyötä. Kalastussääntöjen tietämättömyyden tai ymmärtämättömyyden johdosta Tenojoen valvonta on joutunut monesti selventämään käytäntöä ulkopaikkakuntalaiselle kalastajalle tilanteessa, että kalastaja on jo ollut kalastamassa kalastussäännön tai erillismääräysten vastaisesti.

Koska Tenojoen valvontaresurssi on riittämätön, voitaisiin kalastuksen valvontaa ja sääntöseurantaa edelleen kehittää siten, että kalastuskunnat palkkaisivat Tenojoelle, oman lohkokuntansa alueelle, yhden kalastuksen valvojan, joka toimisi aina päävastuullisen valvojan kanssa. Samalla yhteistyömuodolla sivuvesialueiden valvonnassa voi satunnaisemmin olla mukana poliisivaltuudet omaava valvoja, joka kouluttaa kalastuskuntien valvojat ajankohtaisiin kalastussääntöihin ja oikeuskäytäntöön.

Kalastuskuntien ja vastuullisen valvontaviranomaisen yhteistyö voi luoda vastuuntunnetta Tenojoen kalastuksen yleiseen järjestelyyn ja tuottaa erilaista vaikuttavuutta ja kehitysnäkökohtia. Valvonnallinen yhteistyö olisi perusteltua myös sikäli, että Tenojokivarren lohenkalastus on ollut vähitellen siirtymässä venekalastuksesta rannoille, jolloin maan omistajien näkökannat oman maansa käyttöasteista ja yleisistä jokamiehenoikeuksista pitää ottaa välittömämmin huomioon. Konkreettinen yhteistyö muokkaa edelleen lohen ja sen kalastukseen liittyvää myönteistä ilmapiiriä ja arvotusta.

6. Yhteenveto

Tenojoesta kiinnostuneita lohenkalastukseen kytköksissä olevia intressiryhmiä on Suomen puolella huomattavasti enemmän kuin Norjan puolella. Viranomaisten velvoitteet seurata lohenkalastuksen ja siihen liittyvien ympäristötekijöiden kehitystä ovat lakisääteisiä, valtioiden välisiin sopimuksiin perustuvia. Paikalliset kalastuskunnat ja koko Suomen kattavat vapaa-ajankalastajien järjestöt seuraavat etujärjestöinä Tenojoen lohipolitiikkaa. Tenojokivarren yksittäiset kalastajat ja loma-asunnon omistajat kukin oman näkemyksensä mukaan, antavat vahvoja kommentteja. Viime vuosina myös kalastusmatkailuyrittäjillä on ollut omat julkiset toiveensa lohenkalastuksen järjestämisestä.

Tenojoen lohta on hyödynnettävä, jalostettava ja markkinoitava varoen. Tenojoen loheen liittyy lihallisen arvon lisäksi vivahteita ja mausteita, joita voi aistia, muttei suoraan mitata. Loheen liittyy perinteitä, käsitteitä ja vahvoja tunteita. Tenon lohen elinympäristöön liittyy yksityistä omistusta ja sama omistushalu siirretään myös vaeltavaan loheen.

Tenojoen kalastusta kartoitettaessa havaittiin monia Tenojoen kalastukseen liittyvien intressiryhmien välisiä sisäisiä ja ulkoisia identifiointivaikeuksia. Vaikka tässä yhteydessä ei syvällisemmin puututtu juridisiin kalastusoikeuksiin, perintölainsäädäntöön tai perustuslaillisiin kysymyksiin, jo pelkästään lohenkalastuksen käytännön koordinoinnissa havaittiin useissa kohdin selventämistä ja tarkentamista.

Tenojoen loheen liitettävät velvoitteet, vastuut ja oikeudet on kaikkien lohenkalastukseen sidoksissa olevien yksittäisten kalastajien ja yhteisöjen omaksuttava. Lohen olemassaolo on turvattava ja hyödyntämistä kehitettävä monimuotoisessa Tenojokilaaksossa siten, että kaikki ympäröivät elementit otetaan huomioon. Jos elinkeinon perustana on luonnonvaraisesti lisääntyvä lohi, on lohenkalastuksen kehittämiseen suhtauduttava nöyrten ja resurssin rajallisuus huomioiden.

Kiitokset

Tenojoen intressiryhmien kartoituksessa on saatu käyttöön Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen, Tenojoen tutkimusasemalla kerättyä arvokasta, osittain vielä julkaisematonta tilastotietoa Tenojoen monimuotoisesta lohenkalastuksesta. Kiitokset aineistojen kerääjälle, tutkija Eero Niemelälle, joka on luovuttanut tarvitsemani aineistot käyttöni sekä tarkistanut aineistoihin liittyvien tekstien oikeellisuuden.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen erikoistutkija Jaakko Erkinaro sekä ylitarkastaja Jaakko Autio maa- ja metsätalousministeriön kala- ja riistaosastolta ovat esittäneet kommentteja, joilla selvitystyö on pyritty täydentämään.

Tutkimussihteeri Pirkko Kärki on ystävällisesti avustanut mm. kalastajien rekisteröinnissä.

Utsjoen poliisiasemalla työskentelevää Ulla Ollilaa, joka vastaa päivitettävästä venerekisteristä sekä paikkakuntalaisten kalastuslupien myynnistä kiitän kommentteista, joka liittyvät käytännössä Tenojoen kalastuslupien myyntiin. Tenojoen kalastuksen valvojat Markku Hotti ja Juha Valle, Kittilän henkikirjoittaja Torsti Patakangas, Inarin nimismies Heikki Karhu, Merenkululaitoksen Pohjanlahden merenkuluntarkastustoimiston toimistopäällikkö Leo Piekkola sekä Sodankylän oikeusaputoimiston johtava oikeusavustaja Jussi Lauerma antoivat arvokkaita tietoja, kukin parhaiten hallitsemaltaan saralta.

EU-Interreg Deatnu-projektissa projektityöntekijänä toimiva matkailualan rautainen ammattilainen, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kurssisuunnittelija Ursula Waltari edisti kartoitustyötä monellakin tavalla: opasti matkailun yleisiin perusnäkömypiin ja toimi yhteistyöhenkilönä mm. Tenojokilaakson yrittäjäsektorilla.

Kirjallisuus

- Anonym 1993. Ulkopaikkakuntalaisten kiinteistönomistus Utsjoen kunnassa ja Inarinjokivarressa, Inarin kunnassa vuosina 1987 ja 1993. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Tenojoen kalantutkimusasema. 32s.
- Anonym 1995. Tenojoen venerekisteri 1980-95. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Tenojoen kalantutkimusasema. 85s.
- Asetus vuokraveneiden turvallisuudesta (438/1983).
- Asetusmuutos vuokraveneiden turvallisuudesta (530/1997).
- Keto M. 1998: Vieraspaiikkakuntalaisten loma-asutus Utsjoella. -Tutkielma. Turun yliopisto, maantieteen laitos. 56s., 7 liites.
- Kiinteistörekisteri 2.2.1998. Kittilän henkikirjoittaja.
- Länsman M. 1997: Tenojoen lohenkalastuksen menneisyyttä ja tulevaisuutta. - Suomen kalastuslehti 104(7): s. 26-29.
- Länsman M. & Niemelä E. 1997: Kalavarat puntarissa -Lohi. SVT/ Ympäristö 11(40-54).
- Länsman M., Niemelä E. & Moen K. 1997: Tenojoen lohisaaliin ja kalastajamäärien kehitys vuosina 1974-1996. VII Kalantutkimuspäivät. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Länsman M., Niemelä E. & Kärki P. 1998: Tenojoen kalastusmatkailu. VIII Kalantutkimuspäivät. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos.
- Länsman M., Niemelä E., Kylmäaho M., Kärki P. & Moen K 1998: Tuloksia Tenojoen ja Näätämojoen vesistöalueilla vuosina 1996-1997 tehdyistä tutkimuksista.- Kala- ja riistaraportteja 119. 45s.
- Merenkulkuhallituksen päätös vuokraveneiden turvallisuudesta (15.12.1997).
- Niemelä E., Moen, Kärki & Länsman 1996: Tenojoen vesistöalueen kalastus- ja saalistilastot vuodesta 1972 vuoteen 1995 Suomessa ja Norjassa. -Kala- ja riistaraportteja 60.
- Niemelä, E., Julkunen M. & Erkinaro J. 1999: Revealing trends in densities of juvenile Atlantic salmon, *Salmo salar* L., in the subarctic River Teno using cluster analysis on long term sampling data. -Fisheries Management and Ecology 6: 207-220.
- RKTL julkaisematon 1998. Teno-Inarinjoen pyydyskarttoitus v. 1998.
- Suomen ja Norjan yhteisen Tenojoen kalastuspiirin kalastussäännöstä tehty sopimus (Sops 93-95/89).
- Tenojokilaakson eräloomat 1997, mainostoimistotuote Eu-projekti Utsjoki 1997.
- Tenojoen kalastuspiirin virkistyskalastussäännöt Tenojoen jokilaaksojen ulkopuolella asuville kalastajille (31.3.1996).
- Utsjoen matkailupalveluiden tuotteistaminen ja kehittäminen 8.5.1997-28.2.1997. Eu- hankkeen loppuraportti.
- Venerekisteri 30.9.1998. Inarin nimismies/ Utsjoen poliisi

